

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

POLSKIE
TOWARZYSTWO
STATYSTYCZNE

MIESIĘCZNIK
ROK XXXVIII
WARSZAWA
LIPIEC 1993

7

№ 100.

Warszawa, Piątek

19 Lipca 1918 roku.

Rok I.

PRENUMERATA:
Z odnośnikiem do domu
lub przesyłką pocztą:
rocznie 24 mk., półrocznie
12 mk., kwartalnie
mk., miesięcznie 2 mk.
Numer pojedynczy
10 fenigów.

MONITOR POLSKI

WYCHODZI CODZIENNIE Z WYJĄTKIEM NIEDZIEL I ŚWIĄT.

Redakcja i Administracja PL Małachowskiego Nr. 4.

Redakcja otwarta od 9—11 6—8 p. p.

Redaktor przyjmuje od 11—12 w południe.

DZIAŁ URZĘDOWY.

RESKRYPT

Rady Regencyjnej o utworzeniu i organizacji głównego Urzędu Statystycznego.

My, RADA REGENCYJNA KRÓLESTWA POLSKIEGO, postanowiliśmy i stanowimy, co następuje:

1. W celu zbierania, opracowywania i publikowania danych statystycznych, tworzących się Królestwa Polskiego, tworzy się Główny Urząd Statystyczny Królestwa Polskiego, podlegający bezpośrednio Prezydium Rady Ministrów.

2. Dyrektor Głównego Urzędu Statystycznego uczestniczy w posiedzeniach Rady Ministrów z głosem doradczym, niekroć chodzi o sprawy, dotyczące statystyki.

3. Zadaniem Głównego Urzędu Statystycznego jest:

- 1) przeprowadzanie badań statystycznych według programu zatwierdzonego przez Radę Ministrów,
- 2) nadawanie jednolitego kierunku wszystkim badaniom statystycznym, podejmowanym przez polskie władze państwowe, z wyjątkiem tych tylko badań, które drogą specjalnej ustawy przekazane zostaną inemu urzędowi,
- 3) ogłaszanie wyników badań statystycznych, przeprowadzanych zarówno przez Główny Urząd Statystyczny, jak również przez inne urzędy państwowe.

4. Z własnej inicjatywy Ministerstwa lub inne urzędy państwowe mogą podejmować badania statystyczne w obrębie swej działalności i przez własne organa jedynie po uprzednim porozumieniu się z Głównym Urzędem Statystycznym. W razie niemożności osiągnięcia porozumienia decyduje Rada Ministrów.

ra, kierowników wydziałów, radców ministerjalnych, referentów, oraz personelu pomocniczego: rachmistrów, kontrolerów i t. d.

10. Przy Głównym Urzędzie Statystycznym istnieje w charakterze organu doradczego Główna Rada Statystyczna, złożona z:

- a) Dyrektora Głównego Urzędu Statystycznego, który jest jednocześnie przewodniczącym Rady Statystycznej; zastępcę przewodniczącego mianuje z pośród członków Głównej Rady Statystycznej Prezydent Ministrów.
- b) przedstawicieli wszystkich Ministerstw, delegowanych przez odpowiednich Ministrów,
- c) przedstawicieli biur statystycznych urzędów autonomizowanych, upoważnionych przez Prezydenta Ministrów do wysyłania swych przedstawicieli do Głównej Rady Statystycznej,
- d) przedstawicieli najważniejszych stowarzyszeń naukowych, społecznych i gospodarczych, upoważnionych przez Prezydenta Ministrów do wysyłania swych przedstawicieli do Głównej Rady Statystycznej,
- e) profesorów ekonomii i statystyki wyższych państwowych zakładów naukowych, powołanych przez Prezydenta Ministrów,
- f) kierowników wydziałów Głównego Urzędu Statystycznego z głosem doradczym.

11. Posiedzenia Głównej Rady Statystycznej odbywają się na zaproszenie Dyrektora Głównego Urzędu Statystycznego w miarę potrzeby, oraz obowiązkowo raz na rok. Posiedzenia do roczne mają na celu rozpatrzenie działalności Głównego Urzędu Statystycznego w roku ubiegłym i planów jego pracy na rok przyszły.

Warszawa, dn. 13 lipca 1918 roku.

† Aleksander Kokowski, Arcybiskup
Józef Ostrowski.

L. P.

Prezydent Ministrów:

Steczkowski.

*

OGŁOSZENIA.

„Monitor Polski” przyjmuje ogłoszenia rządowe, instytucji społecznych i użyteczności publicznej, zaś od osób prywatnych, tylko takie, które wynikają ze stosunku do władz rządowych i powyższych instytucji.

Cena za wiersz drobnygo pisma (petit) po tekście 1 Mk.

Jeśli jednak spręgnęło się—i to tem silniej podczas wojny — z interesami jednej grupy moarstw, które dotkliwie zawiodło, poddawszy się woli grupy innej, wtedy obte te grupy rozpoczynają swą akcję na terenie bezwzględno państwa, by wyzyskać wszystkie jeszcze pozostałe możliwości dla swoich własnych interesów i osłów.

Tkwi w tym procesie szalona logika wypadków, mimo całego posornego chaosu, jaki niesie światu wojna. Nie może nigdy wielkie państwo odgrodzić się od tego świata, z którym związane było całym spletem ekonomicznych, politycznych i militarynych interesów. Nie może zabezpieczyć sobie neutralności i nietykalności a chwila usunęła się z widowni wojny. Zmieniają gwałtownie szeregi pozycji na tej widowni, ponosi sa to dalszą odpowiedzialność. Jest związane z faktem wojny i jej biegiem, szaleły od niej, mimo, że jej nie pragnie. Jeśli przytem warunki terytorjalne na to pozwalają, staje się terenem sbrojonej interwencji.

I dziś w Rosji znajdują się niewątpliwie żywioły, przeziwne wszelkiej wogóle interwencji. To jednak żywioły, które, rąnziej rzezej biorąc, wiedzą, iż oatkowite zabezpieczenie się od wszelkiej interwencji nie jest dziś możliwe, dzielą się na dwa zwalozające się obozy. Część liberalów i socjalistów rosyjskich pragnie interwencji koalicyjnej, wyzwa ją i podnieca w iloznych emnopolnoh w kraju swym i za granicą, część druga z rządu obecnyim na osła wytworzyła nastroj na korzyść interwencji Niemiec. Wamotenie się tego nastroju stwierdził już organ kancelarsza Niemiec. Jak sądzi Norddeutsche Allgemeine Zeitung, „wchodzący tu w rachubę następujące stronictwa i warunki

WIADOMOŚCI STATYSTYCZNE

ORGAN: GŁÓWNEGO URZĘDU STATYSTYCZNEGO,
POLSKIEGO TOWARZYSTWA STATYSTYCZNEGO

LIPIEC 1993

Z DZIEJÓW STATYSTYKI POLSKIEJ

Tadeusz WALCZAK

Siedemdziesiąt pięć lat oficjalnej statystyki polskiej¹⁾

Krótką historią rozwoju statystyki w Polsce

Organy statystyki oficjalnej w Polsce powstały w 1918 r., a więc później aniżeli w innych krajach Europy, w których statystyka oficjalna zaczęła kształtować się w początkach XIX wieku. Pod koniec XVIII w. Polska w wyniku trzech kolejnych rozbiorów, w 1772 r., 1793 r. i 1795 r. utraciła niepodległość, a jej ziemie i ludność znalazły się pod panowaniem trzech ówczesnych mocarstw — Austrii, Prus i Rosji.

Brak odrębności państwowej uniemożliwił rozwój oficjalnej statystyki, ale badania naukowe w dziedzinie metod i analiz statystycznych były podejmowane przez polskich uczonych i działaczy zamieszkałych na ziemiach polskich i na emigracji. Dorobek teoretyczny w dziedzinie statystyki stał się jedną z przesłanek rozwoju oficjalnej statystyki po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. Ze względu na charakter tego artykułu pominiemy w nim omówienie najdawniejszych, sięgających XV wieku, źródeł statystyki występujących w formie opisów kronikarskich, historycznych i geograficznych, w których autorzy posługiwali się narzędziami i metodami statystycznymi do opisu zjawisk z zakresu demografii, zasobów majątkowych, dochodów, danin (podatków) itp. Okresem, w którym zaczęły powstawać teoretyczne i praktyczne elementy statystyki oficjalnej, były końcowe dziesięciolecie XVIII w. Rozwój myśli statystycznej i pierwszych badań na szerszą skalę związane są ściśle z rozwojem sytuacji gospodarczej i społeczno-politycznej.

Po pierwszym rozbiore Polski w 1772 r., zaczęto uświadamiać sobie konieczność przeprowadzenia reform, które by zapobiegły dalszemu upadkowi gospodarczemu kraju i zapewniły konieczne warunki obrony przed dominacją mocarstw ościennych²⁾. Do opracowania projektu reform dotyczących gospodarki, obronności i wojska niezbędne było zebranie danych dotyczących zasobów kraju oraz stanu ludności, który miał stanowić podstawę wymiaru podatków oraz poboru do wojska. Z inicjatywy pośła Fryderyka Józefa Moszyńskiego (1737—1818) Sejm Czteroletni uchwalił przeprowadzenie pierwszego w Polsce spisu ludności pod nazwą *lustracja dymów i podanie ludności* (Konferowicz, 1960). Spis

przeprowadzony został w końcu września 1789 r. Objęto nim ludność wiejską i miejską, z wyłączeniem szlachty, duchowieństwa, klasztorów i koszar wojskowych. Tematyką spisu objęto: płeć, zawód i stanowisko społeczne z wyróżnieniem synów w przedziale wieku do i ponad 15 lat oraz córek. Pierwsze wyniki spisu przytoczył Moszyński w wystąpieniach sejmowych w 1790 r. (Konferowicz, 1961). Fakt przeprowadzenia pierwszego ogólnokrajowego spisu ludności przyjmuje się często umownie za początek oficjalnej statystyki w Polsce. Dlatego w czasie obchodów 75-lecia GUS mówi się także o 200-leciu polskiej statystyki.

24 listopada 1789 r. Sejm uchwalił „konstytucję” (ustawę) o ewidencji ludności w Polsce, ustalającą obowiązek przesyłania przez władze kościelne do komisji skarbowych danych dotyczących metryk ślubów, chrztów i pogrzebów oraz rejestracji wszystkich mieszkańców. Według pomysłu F. Moszyńskiego, dane te umożliwiały co roku doszacowywanie do stanu uzyskanego ze spisu, liczby ludności wynikającej z ruchu naturalnego. Nie udało się jednak zrealizować tej idei z uwagi na ówczesną sytuację polityczną kraju.

Ożywienie życia społeczno-politycznego w okresie Sejmu Czteroletniego oraz podjęcie działalności reformatorskiej spowodowało, że pojawiło się w tym okresie szereg prac dotyczących analizy sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, w których autorzy dokonywali często bardzo oryginalnych szacunków danych oraz posługiwali się różnymi metodami badań częściowych. Spośród plejady wybitnych działaczy i pracowników nauki można wymienić zwłaszcza Stanisława Staszica (1755—1826) — autora prac z dziedziny nauk przyrodniczych, filozofii oraz statystyki. Staszic podkreślał znaczenie informacji dla sprawnego kierowania sprawami kraju i sam, omawiając konieczność przeprowadzenia reform społeczno-gospodarczych, posługiwał się szeroko obliczeniami statystycznymi. Jest on również autorem pierwszej w języku polskim pracy *O statystyce Polski*, wydanej w 1807 r. (Biographies, 1989).

Po całkowitej utracie niezależności państwowej, w wyniku III rozbioru Polski w 1795 r., statystycy polscy znaleźli się w bardzo trudnej sytuacji, wymuszającej realizację ich zadań w ramach ogólnej polityki badań statystycznych realizowanych przez państwa zaborcze. (Skrzywan, 1954). Pomimo tego, badania statystyczne przeprowadzone na obszarze ziem

¹⁾ Przeredagowana treść artykułu dla czasopisma *Statistics in Transition*.

²⁾ W ramach tych dążeń szczególną rolę przypada Sejmowi Czteroletniemu, zwanemu Wielkim, który obradował w latach 1788—1792.

polskich, chociaż były realizowane według różnych programów, pozwoliły zgromadzić bogaty materiał liczbowy o sytuacji gospodarczej oraz warunkach życia ludności na obszarach podzielonego kraju, a po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. — do odtworzenia ważniejszych danych dla całego kraju.

Na uwagę zasługuje także rozwój badań statystycznych na terenach Księstwa Warszawskiego oraz Królestwa Polskiego. W Księstwie Warszawskim przeprowadzono spisy ludności w 1808 r. i w 1810 r. Zarządzony trzeci spis w 1812 r. został przerwany w trakcie jego przeprowadzania ze względu na działania wojenne prowadzone przez Napoleona przeciwko Rosji.

Program spisu 1808 r. był dość obszerny i prowadzony był według różnych kwestionariuszy dla ludności zamieszkałej w miastach i na wsi. Obok pytania o płeć program przewidywał zebranie informacji o rodzaju rzemiosł, powierzchni użytków rolnych, liczbie zwierząt gospodarskich, spożyciu alkoholu, liczbie punktów sprzedaży alkoholu, liczbie młynów, zaopatrzeniu w wodę itp. (Grossman, 1925).

W 1810 r. wprowadzono w Księstwie księgi stanu cywilnego, realizując na terenie Księstwa Warszawskiego, a następnie w Królestwie Polskim ustalenia Sejmu Czteroletniego w tej sprawie. W tymże 1810 r. powstaje w Księstwie Warszawskim pierwsze na ziemiach polskich Biuro Statystyczne.

W 1811 r. utworzono pierwszą na ziemiach polskich Katedrę Statystyki w Szkole Prawa i Administracji w Warszawie. Jej kierownikiem został prof. Wawrzyniec Surowiecki (1769—1827), autor szeregu prac z dziedziny ekonomii, statystyki i historii (Biographies, 1989).

W kilka lat po utworzeniu Królestwa Polskiego, w 1824 r. utworzone zostało Biuro Statystyczne w Warszawie, nadzorowane przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji (Żeglicki, 1968). Przeprowadziło ono kilka badań dotyczących ludności, zagadnień miejskich oraz rolnictwa. Po kilku latach, Biuro zostało zlikwidowane, a zakres badań prowadzonych na ziemiach należących do Królestwa Polskiego — znacznie przez władze carskie ograniczony.

Rozwój statystyki miejskiej

Rozwój statystyki miejskiej na ziemiach polskich miał podwójne znaczenie. Po pierwsze, statystyka ta była źródłem niezwykle bogatej informacji o stanie i ruchu ludności, o szkolnictwie, działalności przemysłowej i handlowej, cenach, konsumpcji itp., charakteryzowała więc dość wszechstronnie stosunki społeczne i gospodarcze większych skupisk miejskich, po drugie, biura statystyki miejskiej odegrały bardzo pozytywną rolę w rozwoju polskiej myśli statystycznej, stwarzając możliwość polskim statystykom prowadzenia badań i analiz oraz współpracy z ośrodkami uniwersyteckimi oraz z ośrodkami statystycznymi za granicą. Szczególnie znane są biura statystyczne w byłym zaborze austriackim — we Lwowie, powstałe w 1869 r. oraz Biuro Statystyczne w Krakowie, powstałe w 1882 r., a w zaborze rosyjskim — w Warszawie, gdzie załączek sekcji statystycznej w wydziale administracyjnym Magistratu powstał w 1864 r., a następnie przekształcony został w samodzielną sekcję w 1876 r. Rok ten uważa się za rok powstania statystyki miejskiej w Warszawie. W zaborze pruskim — w Poznaniu, Miejskie Biuro Statystyczne powstało w 1905 r.

Organizatorem Krajowego Biura Statystycznego we Lwowie, a następnie jego kierownikiem przez okres 46 lat był profesor prawa i statystyki Uniwersytetu Lwowskiego Tadeusz Pilat (1844—1923), autor wielu prac z dziedziny statystyki, w tym również podręcznika *Statystyka* (Pilat, 1923). Krajowe Biuro Statystyczne we Lwowie prowadziło bardzo ożywioną działalność publikacyjną. Bogaty zestaw informacji zawierały zwłaszcza *Roczniki Statystyki Galicji* wydawane w latach 1887—1913, w znacznej ich części pod redakcją T. Pilata.

Powstanie Biura Statystycznego miasta Krakowa związane jest z osobą Józefa Kleczyńskiego (1841—1900) — profesora statystyki i prawa administracyjnego na Uniwersytecie Jagiel-

ońskim w Krakowie. Był on autorem wielu prac z dziedziny statystyki, zwłaszcza poświęconych organizacji statystyki, problematyce spisów ludności oraz szacowaniu liczby ludności w okresach międzyspisowych. J. Kleczyński był pierwszym kierownikiem tego Biura. Pod jego kierownictwem, mimo znacznych ograniczeń finansowych, przeprowadzono szereg badań, których wynikiem były m.in. *Sprawozdania tygodniowe z ruchu ludności* ogłaszane przy udziale miejskiego urzędu zdrowia i obejmujące liczbę małżeństw, urodzeń i zgonów. Dane z tych opracowań zamieszczane były niejednokrotnie w zagranicznych publikacjach statystycznych. Najważniejszym bodaj wynikiem prac Krakowskiego Biura były wydawane co kilka lat roczniki pt. *Statystyka Miasta Krakowa*. W latach 1877—1900 wydano 6 takich opracowań, zawierających dane o ruchu ludności, dane, dotyczące spraw miejskich, domów mieszkalnych, odprowadzania nieczystości, szkolnictwa, skarbowości, wyznań itp. Tytuły tablic i objaśnienia tekstowe drukowane były w językach polskim i francuskim (Gargas, 1901).

Godnym podkreślenia jest fakt, że zarówno J. Kleczyński, jak i T. Pilat byli bodaj pierwszymi z Polski członkami Międzynarodowego Instytutu Statystycznego (MIS), powołanego do życia w 1885 r. Istnieją podstawy do przypuszczeń, że J. Kleczyński był jednym z aktywnych działaczy popularyzujących ideę utworzenia tej organizacji. Jest on także autorem pracy pt. *Międzynarodowy Instytut Statystyczny*, w której akcentuje, między innymi, jego rolę w zapewnieniu ujednolicenia metod badań statystycznych (Kleczyński, 1885). Jako ciekawostkę należy podać, iż w spisie członków MIS figuruje on jako przedstawiciel Austrii (The International, 1885).

Utworzenie Głównego Urzędu Statystycznego

W końcowym okresie I wojny światowej, kiedy zaczął się już rysować kształt nowego układu politycznego w Europie, na 4 miesiące przed formalnym proklamowaniem niepodległości Polski, najwyższy organ tymczasowej władzy, zwany Radą Regencyjną Królestwa Polskiego, przyjął na wniosek Rady Ministrów ustawę ogłoszoną 13 lipca 1918 r. jako reskrypt Rady Regencyjnej o utworzeniu i organizacji Głównego Urzędu Statystycznego, jako samodzielnego urzędu podległego bezpośrednio Radzie Ministrów (Buzek, 1930). Taka decyzja w sprawie bezpośredniego podporządkowania GUS Radzie Ministrów była świadomym wyrazem dążeń do scentralizowania prac statystycznych w jednym organie, o zaletach którego pisał J. Kleczyński jeszcze w 1883 r. w pracy pt. *Organizacja statystyki w Austrii* (por. Kawalec, 1966).

Organizacyjno-kadrowym załączkiem GUS był utworzony w styczniu 1918 r. Wydział Statystyczny, wchodzący w skład Sekcji Ogólnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i pracujący pod kierownictwem prof. Ludwika Krzywickiego — znanego ekonomisty-statystyka i działacza społecznego, który też przy aktywnym udziale innego pracownika wydziału dra Jana Rutkowskiego — późniejszego profesora historii gospodarczej na Uniwersytecie w Poznaniu opracował projekt dokumentów o utworzeniu GUS.

Reskrypt Rady Regencyjnej nie określał szczegółowo w jakich dziedzinach statystyki badania i opracowania realizował będzie GUS, a w jakich — służby statystyczne innych ministerstw. Tego rodzaju uzgodnienia zostały osiągnięte w drodze pertraktacji GUS z ministerstwami w latach 1919—1920. W ramach tych uzgodnień GUS przejął z Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego całą statystykę oświaty, szkolnictwa i kultury, z Ministerstwa Przemysłu i Handlu — statystykę handlu zagranicznego, z Ministerstwa Aprowizacji — statystykę zaopatrzenia rynku.

Pierwszym dyrektorem GUS mianowany został Józef Buzek (1873—1936) — profesor statystyki i prawa administracyjnego, znany działacz społeczny, członek delegacji polskiej na konferencję pokojową w Wersalu, senator Rzeczypospolitej w latach 1922—1927, członek MIS od 1923 r. aż do śmierci w 1936 r. Z grona najbliższych współpracowników J. Buzka wymienić także należy prof. Edwarda Szturma de Sztrema (1885—1962), następcę J. Buzka na stanowisku

dyrektora GUS w latach 1928—1939, członka MIS oraz jego wiceprzewodniczącego w latach 1947—1951.

W pierwszym okresie GUS pracował w niezwykle trudnych warunkach zarówno materialno-kadrowych, jak i ogólnych. Zarówno władze, jak i społeczeństwo oczekiwały, że w krótkim czasie opracowane i udostępnione zostaną podstawowe dane, dotyczące ludności i zasobów materialnych kraju powstającego do niepodległego bytu po ponad 120 letniej niewoli. Tymczasem Urząd nie dysponował jeszcze w tym okresie wynikami własnych badań, a nawet granice państwa na początku lat dwudziestych nie były ostatecznie ustalone. Mimo tego, korzystając z różnych źródeł statystycznych, dotyczących ziem polskich z byłych urzędów Austrii, Prus i Rosji, na początku 1919 r. przystąpiono do opracowania i wydania *Rocznika Statystyki*.

Pierwsze wydanie *Rocznika* ukazało się w 2 częściach. Część pierwsza, wydana w połowie 1921 r. zawierała dane, dotyczące meteorologii, podziału administracyjnego, ludności i ruchu ludności, a część druga, wydana w maju 1923 r. — pozostałe działy. Obie części drukowane były w dwóch językach — polskim i francuskim. W drugiej części *Rocznika* zamieszczono wyniki wstępne pierwszego spisu ludności z 30 września 1921 r.

Na odnotowanie zasługuje także fakt, że dla większości danych zamieszczonych w II części *Rocznika* podano dane porównywalne dla lat 1910, 1911, a dla niektórych danych — również 1905. (Szulc, 1930).

Równoległe z przygotowaniem pierwszego *Rocznika*, rozpoczęto prace metodologiczne i organizacyjne związane z przeprowadzeniem pierwszych samodzielnych badań i opracowań statystycznych. Z prac tych na podkreślenie zasługują przede wszystkim:

● Przygotowanie i przeprowadzenie pierwszego powszechnego spisu ludności według stanu na 30 września 1921 r. Było to zadanie niełatwe. Do spisu nie było przygotowane ani społeczeństwo, zwłaszcza na wsi, ani bardzo szczupłe kadry przeszkolonych statystyków (Grossman, 1920). Mimo to, zdecydowano się na dość szeroki zakres spisu, którym objęto: ludność, mieszkania, budynki, gospodarstwa rolne, ogrodnicze i leśne (p. także Buławski, 1927). Wyniki tego spisu opublikowano w 29 tomach, których większość ukazała się 5 do 7 lat po spisie. Jednocześnie jednak, wyniki wstępne, na podstawie sprawozdań telegraficznych, zostały opublikowane już pod koniec 1921 r. (*Miesięcznik*, 1921). Do opracowania materiałów tego spisu zastosowano po raz pierwszy w Polsce maszyny systemu kart dziurkowanych. Dodatkowym, cennym, zwłaszcza dla tamtego okresu, wynikiem spisu ludności było opracowanie *Szczegółowego wykazu miejscowości*, który obok nazwy miejscowości zawierał informację o charakterze tej miejscowości (wieś, osada, miasto itp.) oraz liczbę ludności według płci, wyznania i narodowości.

● Zorganizowanie bieżącego badania ruchu naturalnego ludności w oparciu o indywidualne karty urodzeń, małżeństw i zgonów.

● Opracowanie i realizacja metod badania obrotów handlu zagranicznego w oparciu o indywidualne deklaracje statystyczne dla importu i eksportu. Od 1924 r. statystykę handlu zagranicznego zaczęto opracowywać przy użyciu maszyn systemu kart dziurkowanych.

● Przygotowanie metodologiczne i organizacyjne drugiego powszechnego spisu ludności, przeprowadzonego następnie według stanu na 9 XII 1931 r. Autorem założeń metodologicznych i organizacyjnych obydwu spisów ludności był dr Rajmund Buławski, który opracowując projekty spisu dokonał obszernej analizy spisów ludności w 13 krajach europejskich (Buławski, 1930). Projekt badania przewidywał, że łącznie ze spisem ludności zostanie przeprowadzony spis gospodarstw i przedsiębiorstw rolnych oraz zakładów przemysłowych i handlowych. Z uwagi jednak na ograniczone środki finansowe, spis przeprowadzono jedynie w części dotyczącej ludności, mieszkań i budynków mieszkalnych.

Wyniki spisu ludności z dnia 9 XII 1931 r. zostały bardzo szczegółowo opracowane i opublikowane łącznie w 39 tomach w okresie 6—7 lat, jednakże wyniki wstępne, na podstawie meldunków telegraficznych opublikowano już w połowie stycznia 1932 r.

● Opracowanie metodologii i prowadzenie badań cen oraz warunków życia ludności. Początkowo, w 1920 r., obliczaniem miesięcznego wskaźnika kosztów utrzymania w warunkach wysokiej inflacji zajmowała się specjalnie powołana w GUS komisja złożona z przedstawicieli urzędów, związków zawodowych i ekspertów, która za podstawę obliczeń przyjęła budżet rodziny 4-osobowej, składającej się z męża, żony oraz dwojga dzieci w wieku 7 i 12 lat. Dla obliczenia kosztów utrzymania takiej rodziny posłużono się tzw. „koszykiem” ilości dóbr i usług nabywanych przez tę rodzinę, przy czym „koszyk” ustalono bez przeprowadzania faktycznych badań budżetów (Luszniewicz, 1959). Zdając sobie w pełni sprawę z „niedoskonałości” takiej metody, w następnych latach rozpoczęto badanie budżetów wybranych rodzin robotników i pracowników umysłowych na terenie Warszawy, Zagłębia Dąbrowskiego, Łodzi i Śląska. Prowadzone w drugiej połowie lat dwudziestych i trzydziestych badania budżetów rodzinnych uwzględniały m.in. zalecenia II Międzynarodowej Konferencji Statystyki Pracy.

● Prowadzenie prac metodologicznych, inicjujących rozwiniecie w latach późniejszych zakrojonych na szerszą skalę działań na odcinku standaryzacji definicji pojęć, klasyfikacji i nomenklatur. Wspomnieć należy zwłaszcza opracowaną w 1932 r. pierwszą klasyfikację przemysłu, dzielącą przemysł na gałęzie i rodzaje. Począwszy od 1937 r. w publikacjach GUS występuje podział przemysłu na 13 gałęzi oraz na 207 rodzajów. Dla celów badania statystyki produkcji w 1929 r. zastosowano po raz pierwszy klasyfikację wyrobów, obejmującą kilkadziesiąt pozycji. Następnie, nomenklaturę tę stopniowo rozbudowywano. W 1931 r. liczyła ona już 1100 pozycji, a w publikacji *Statystyka Przemysłu 1937* wykazano produkcję wyrobów według nomenklatury liczącej ponad 2950 pozycji. Podobne prace prowadzono na odcinku klasyfikacji wyrobów dla celów statystyki handlu zagranicznego.

Dość obszerny był program publikacyjny GUS w latach międzywojennych. Oprócz wspomnianego wyżej *Rocznika*, GUS wydawał szereg publikacji periodycznych. Wyniki różnych badań masowych w rodzaju spisów powszechnych ludności, spisów rolnych, przemysłowych itp. publikowane były w oddzielnych tomach, składających się na obszerną serię *Statystyka Polski*. Na początku 1920 r. uruchomiono wydawnictwo periodyczne pt. *Miesięcznik Statystyczny*, w którym zamieszczono przede wszystkim teoretyczne prace z różnych dziedzin statystyki, analizy różnych materiałów statystycznych, zarówno będących wynikiem badań własnych, jak i materiałów badań statystycznych prowadzonych przez inne instytucje. W 1923 r. *Miesięcznik* przekształcono w *Kwartalnik Statystyczny*, mający charakter czasopisma teoretycznego i metodologicznego, natomiast dla zapewnienia bieżącego publikowania aktualnych liczbowych informacji statystycznych uruchomiono wydawnictwo pt. *Wiadomości Statystyczne*, które ukazywały się systematycznie 2 razy, a od 1931 r. — 3 razy w miesiącu. Ostatni numer *Wiadomości Statystycznych*, zawierający podstawowe informacje o stanie gospodarki, cenach, handlu zagranicznym, ludności itp. ukazał się na 2 tygodnie przed wybuchem II wojny światowej, tj. 16 sierpnia 1939 r.

Duże znaczenie przywiązywano do ilustracji graficznej publikacji. Od początku 1925 r. utworzono w tym celu w GUS specjalną pracownię kartograficzną.

Powszechnie znanym i szeroko dostępnym był tzw. *Mały Rocznik Statystyczny*, ukazujący się w latach 1930—1939. Nakłady tego rocznika systematycznie rosły. O ile np. *Rocznik 1930 r.* wydano w nakładzie 2000 egz., to już *Rocznik 1938* — w nakładzie 100 tys. Mimo swojego przymiotnika „mały”, *Rocznik* ten nie miał wcale charakteru wydawnictwa kieszonkowego, zawierał bowiem bardzo bog-

ty zestaw tablic (np. MRS 1939 — 601 tablic). Dzięki temu roczniki te są do dziś często wykorzystywane zarówno jako źródło informacji, jak i jako wzór profesjonalnego podejścia do projektowania publikacji statystycznych.

Ważną formą informacji o wynikach badań o statystycznych było systematyczne zamieszczanie w wydawanym wówczas codziennie *Monitorze Polskim* zapowiedzi wydawniczych GUS oraz krótkiego omówienia ważniejszych wyników badań statystycznych, dotyczących handlu zagranicznego, produkcji, cen, ocen sytuacji w rolnictwie itp.

Okres przedwojennej pracy GUS przerwany został w wyniku wybuchu II wojny światowej 1 września 1939 r. Na początku września znaczna część majątku GUS, a zwłaszcza wszystkie posiadane wówczas maszyny systemu kart dziurkowanych uległy zniszczeniu w czasie bombardowania Warszawy w pierwszych dniach wojny. Maszyny do pisania, maszyny rachunkowe, wraz z pozostałym majątkiem oraz bogatymi zasobami biblioteki wywiezione zostały do Krakowa, jako wyposażenie tworzącego się tam niemieckiego urzędu statystycznego dla Generalnej Guberni. Znaczna część tego majątku nigdy nie wróciła z powrotem do GUS. Jedynie duża część zasobów bibliotecznych, dzięki ofiarności i staraniom pracowników biblioteki, zarówno w okresie wywożenia księgozbioru do Krakowa, jak i jego odzyskiwania po zakończeniu wojny, powróciła do GUS i do dziś stanowi jeden z cenniejszych zasobów intelektualnych statystyki polskiej.

Reaktywowanie działalności GUS po II wojnie światowej

W 1945 r. działalność GUS wznowiono jeszcze przed zakończeniem działań wojennych. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 12 marca 1945 r. reaktywowano Główny Urząd Statystyczny jako instytucję samodzielną, działającą przy Prezydium Rady Ministrów. Uchwała ta, a zwłaszcza dekret z dnia 31 lipca 1946 r. o organizacji statystyki państwowej i o Głównym Urzędzie Statystycznym w swoich podstawowych postanowieniach nawiązywał do rozwiązań organizacyjnych przyjętych w ustawie z 1919 r., ustalając, że Główny Urząd Statystyczny jest organem naczelnym statystyki państwowej i podporządkowany jest bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów.

Warunki, w jakich rozpoczynał działalność GUS po II wojnie światowej były niezwykle trudne. W wyniku ogromnych zniszczeń Warszawy, GUS nie posiadał budynku ani sprzętu. Wielu przedwojennych pracowników GUS zginęło w obozach koncentracyjnych bądź zmarło przedwcześnie w warunkach wojny i okupacji. Działalność GUS zainicjowała niewielka grupa statystyków, która zdołała przeżyć wojnę. Był wśród nich prof. Stefan Szulc — wielce zasłużony dla polskiej statystyki uczonej, autor wielu prac z dziedziny statystyki, w tym podręczników z ogólnej teorii statystyki oraz podręcznika *Metody statystyczne*, który doczekał się, w latach 1952—1968, 5 kolejnych wydań. Podręcznik ten wydano również w języku angielskim (Szulc, 1965). On też został pierwszym dyrektorem GUS, a jego najbliższymi współpracownikami byli Kazimierz Romaniuk, późniejszy wiceprezes GUS oraz profesor, a następnie Rektor Szkoły Głównej Planowania i Statystyki — do dziś aktywnie współpracujący z GUS oraz nieżyjący już inż. Juliusz Miller, Zygmunt Padowicz — późniejszy prezes GUS oraz Irena Morsztynkiewicz — wieloletni dyrektor Biblioteki GUS.

Prace Urzędu w pierwszych latach powojennych, tj. w latach 1945—1948 rozwijały się dość szybko. Już w lipcu 1945 r. GUS przeprowadził spis rolny na znacznej części terytorium kraju oraz spis czynnych i nieczynnych zakładów przemysłowych oraz zakładów rzemieślniczych, zatrudniających powyżej 5 pracowników. W lutym 1946 r. GUS przeprowadził powszechny spis sumaryczny ludności. W lipcu 1946 r. rozpoczęto też opracowanie w GUS materiałów przeprowadzonego, przez Zarząd miasta Warszawy, spisu ludności stolicy według stanu na 15 maja 1945 r. Na podstawie tych badań można było również dokonać ogólnego oszacowania strat demograficznych i materialnych poniesionych w wyniku wojny (Padowicz, 1965).

Równoległe przystąpiono do organizowania innych badań, w tym zwłaszcza, zgodnie z uchwałą Prezydium Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z 25 stycznia 1946 r., wprowadzono jednolitą sprawozdawczość miesięczną, kwartalną i roczną w przemyśle. Obejmowała ona wszystkie ważniejsze rodzaje działalności przedsiębiorstw przemysłowych (produkcję ważniejszych wyrobów, nowo uruchamiane inwestycje, zatrudnienie, czas pracy, wynagrodzenia i świadczenia socjalne, zaopatrzenie materiałowo-techniczne, koszty itp.).

Nawiązując do przedwojennych tradycji polskiej statystyki przystąpiono do utworzenia na terenach wiejskich sieci dobrowolnych „informatatorów” GUS, zwanych „honorowymi korespondentami rolnymi”, od których pierwsze informacje o niektórych aspektach działalności gospodarstw rolnych otrzymano już w październiku 1945 r. Sieć honorowych korespondentów GUS istnieje do dziś. Obecnie liczy ona łącznie ponad 7 tys. osób, w tym na wsi prawie 4300 osób. Stanowi ona dla GUS cenne źródło uzupełniających, niekonwencjonalnych badań, a jednocześnie wykorzystywana jest do popularyzowania działalności organów statystycznych, zwłaszcza na wsi.

W kwietniu 1945 r. uruchomiono badania cen niektórych artykułów żywnościowych i przemysłowych w miastach wojewódzkich. We wrześniu 1946 r. podjęto badanie ruchu naturalnego ludności, co w połączeniu z danymi uzyskanymi ze spisu ludności pozwoliło na obliczanie podstawowych wskaźników demograficznych, mających szczególnie istotne znaczenie w warunkach zmian jakie zaszły w strukturze demograficznej ludności w okresie powojennym.

W 1946 r. rozpoczęły się systematyczne badania statystyczne dotyczące handlu zagranicznego. W dwa lata później — w 1948 r. — rozpoczęto obliczanie dochodu narodowego.

W maju 1945 r. GUS wznowił obliczanie wskaźników kosztów utrzymania.

W latach 1945—1951 przeprowadzono szereg ograniczonych badań warunków bytowych i mieszkaniowych niektórych grup pracowników. Część tych badań prowadzono wspólnie z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej oraz ze związkami zawodowymi. Badania te oparte były na różnych formach doboru celowego w ramach różnych grup gospodarstw domowych (Luszniewicz, 1959).

Rozwojowi badań statystycznych w latach 1945—1948 towarzyszył rozwój działalności informacyjno-publikacyjnej. We wrześniu 1945 r. GUS rozpoczął wydawanie bieżącej publikacji miesięcznej pt. *Wiadomości Statystyczne*, zawierającej ważniejsze informacje społeczno-gospodarcze, pochodzące zarówno z własnych badań, jak i dane z innych źródeł, a więc dane z ministerstw, zarządów miast itp. W poszczególnych zeszytach *Wiadomości Statystycznych* publikowane były także wyniki spisów i innych badań prowadzonych wówczas przez GUS.

Od kwietnia 1947 r. uruchomiono nową serię wydawniczą *Statystyka Polski*. W serii tej (istniejącej do dziś) zamieszczano szczegółowe wyniki spisów i innych badań masowych.

W listopadzie 1947 r. wydano pierwszy po wojnie *Rocznik Statystyczny* (Padowicz, 1965).

Ogólnopolityczna sytuacja na świecie na przełomie lat czterdziestych i pięćdziesiątych (lata zimnej wojny) odbiła się ujemnie również na pracy GUS. Tak np. wspomniany wyżej *Rocznik Statystyczny* wydany w 1947 r., ukazywał się tylko do 1949 r. *Rocznik 1950* opatrzone klauzulą „wyłącznie do użytku służbowego” i udostępniono wyłącznie z góry określonym instytucjom. W latach 1950—1954 zahamowana została niemal całkowicie działalność publikacyjna GUS (Róg, 1988). Wyniki swojej pracy w tym okresie GUS przekazywał w formie tablic jedynie ściśle określonym osobom i instytucjom. Równocześnie tematykę badań statystycznych w znacznej mierze zaczęły określać potrzeby planu centralnego i planów terenowych. Od końca 1951 r. do 1956 r., w ramach ogólnego radykalnego ograniczenia działalności informacyjnej i publikacyjnej przerwano również badania budżetów rodzinnych (Luszniewicz, 1959). Ograniczeniem w badaniach i działalności publikacyjnej sprzyjały pewne korekty organizacyjne, które wprowadziły nie zlikwidowały całkowicie odrębności

organizacyjnej GUS, jako centralnego organu statystyki, to jednak dość znacznie jego samodzielność ograniczyły, zwłaszcza na odcinku udostępniania danych. I tak, w celu ściślejszego powiązania statystyki z planowaniem, od marca 1947 r. do marca 1952 r. GUS we wszystkich sprawach merytorycznych, dotyczących działalności statystycznej został uzależniony od organów planowania centralnego.

Mimo różnorodnych wysiłków GUS zmierzających do zachowania podstawowego zasobu danych, w okresie tym niewątpliwie nastąpił regres polskiej statystyki.

W marcu 1952 r. GUS został ponownie podporządkowany Prezesowi Rady Ministrów, a ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o organizacji statystyki państwowej potwierdziła rolę GUS jako centralnego organu administracji państwowej w sprawach statystyki oraz wzmocniła zasadę centralizacji badań statystycznych pod egidą GUS, przynajmniej jednocześnie GUS szerokie uprawnienia koordynacyjne i nadzór nad sprawozdawczością statystyczną prowadzoną przez inne organy administracji państwowej.

Dla dalszego rozwoju statystyki szczególne znaczenie miały dwa postanowienia ustawy. Po pierwsze, wyodrębnienie komórek statystycznych z ram organizacyjnych administracji państwowej w województwach i powiatach i utworzenie na tej bazie jednolitego organizacyjnie systemu organów statystycznych, składających się z GUS i podporządkowanych mu wojewódzkich urzędów statystycznych i powiatowych inspektoratów statystycznych.

Drugim ważnym przepisem ustawy było ustalenie, że roczne programy badań statystycznych zatwierdzone będą przez Radę Ministrów, zamiast dotychczasowej praktyki stałego uzgadniania rocznych programów badań z Komisją Planowania.

Ustawa o organizacji statystyki państwowej z dnia 15 lutego 1962 r. wprowadziła jeszcze jeden przepis, który odegrał bardzo duże znaczenie z punktu widzenia możliwości uzyskiwania wiarygodnych informacji w procesie badań statystycznych, a który został następnie w pełni podtrzymany w ustawie z 1982 r., tj. obowiązuje do dziś. Mówi on o tym, że przepis, formułujący tzw. zasadę tajemnicy statystycznej, tzn. ustalenie, że informacje i zeznania indywidualne uzyskiwane w wyniku spisów powszechnych i innych badań statystycznych mogą być wykorzystywane wyłącznie do sporządzania zestawień i analiz statystycznych i nie mogą być nikomu udostępniane.

Po zmianach jakie zaszły w składzie rządu oraz w ogólnej sytuacji po zniesieniu stanu wojennego, po 1982 r. Główny Urząd Statystyczny odzyskał nie tylko de iure, ale i de facto całkowitą niezależność od Komisji Planowania, zachowując oczywiście obowiązek informacyjnego wspomagania procesu planowania i kontroli planu.

Aby zakończyć omawianie tego bardzo złożonego, kontrowersyjnego i trudnego dla statystyki okresu współistnienia z planem, należy jeszcze wspomnieć o tym, że począwszy od drugiej połowy lat siedemdziesiątych związki te zaczęły się rozluźniać. Pozytywnie, dotyczące planu zostały usunięte z treści sprawozdań statystycznych, najpierw miesięcznych, a następnie i rocznych. Obszar zjawisk badanych przez statystykę był (w różnych okresach w różnym stopniu) zawsze szerszy od zakresu planu. Dość znaczne różnice w ujmowaniu zakresu zjawisk w planach oraz w statystyce doprowadziły w konsekwencji do tego, że GUS realizował odrębne opracowania dotyczące analizy wykonania planów społeczno-gospodarczych dla Sejmu oraz dla rządu oraz odrębne analizy, dotyczące sytuacji społeczno-gospodarczej kraju, które były publikowane w publikacjach ogólnodostępnych. Wiele trudu kosztowało często wyjaśnianie różnic pomiędzy danymi odnoszącymi się do całości zjawisk oraz do zakresu ujętego w planie.

Znaczne rozluźnienie gorsetu planistycznego nałożonego na GUS w latach 1949—1955 oraz pewne złagodzenie przepisów, dotyczących publikowania danych statystycznych stworzyło warunki ponownego dynamicznego rozwoju badań statystycznych, przy czym, o ile w drugiej połowie lat pięćdziesiątych oraz w latach sześćdziesiątych w tematyce badań GUS dominowała problematyka gospodarcza, to w następnych

latach zaczęto zwracać większą uwagę również na rozwój badań o tematyce społecznej.

Obok informacji uzyskiwanych drogą tzw. obowiązkowej sprawozdawczości, nakładanej na jednostki zaliczone do gospodarki „uspołecznionej” (przedsiębiorstwa państwowe i spółdzielnie) prowadzono szereg badań masowych w formie spisów, obejmujących całą badaną zbiorowość.

W tej grupie badań wymienić należy zwłaszcza pełne indywidualne spisy ludności i mieszkań przeprowadzone w latach: 1950, 1960, 1970, 1978, 1988. Tematyka spisów poddawana była przed każdym spisem bardzo szczegółowej dyskusji na forum powoływanej przed każdym spisem Komisji Spisowej, składającej się z przedstawicieli ministerstw i urzędów, pracowników nauki, ekspertów poszczególnych dziedzin tematycznych, obejmowanych spisami oraz pracowników GUS. Spisy powszechne odznaczały się bardzo obszerną i kompleksowo ujętą tematyką i uzyskiwały zawsze bardzo wysoką rangę społeczną. Przyjęto je więc nazywać „Narodowymi Spisami Powszechnymi”. Zwykle programem spisów obejmowano ludność, zamieszkałe mieszkania, zamieszkałe budynki, a w latach 1950, 1960 i 1970 również indywidualne gospodarstwa rolne.

Starając się zachować maksymalnie możliwość porównania danych każdego następnego spisu z poprzednimi spisami, jednocześnie w miarę nowych potrzeb, program kolejnych spisów wzbogacano o inne zagadnienia, przykładowo, poziom i kierunek wykształcenia, inwalidztwo, postawy prokreacyjne kobiet, wyposażenie miejscowości w urządzenia socjalne i usługowe itp.

Ważne znaczenie dla właściwej organizacji prowadzenia i zapewnienia kompletności spisów powszechnych i innych badań w szczegółowym podziale terytorialnym miało wprowadzenie, w ramach przygotowań do *Narodowego Spisu Powszechnego 1970*, podziału kraju na tzw. stałe rejony statystyczne i obwody spisowe, które aktualizuje się na bieżąco na podstawie danych o ruchu ludności oraz danych o wprowadzeniu do eksploatacji i wycofaniu z eksploatacji budynków mieszkalnych. Obwody spisowe, przewidziane pierwotnie jako techniczne jednostki dla spisu powszechnego, zgodnie z podziałem geodezyjnym oraz mieszczące się w granicach jednostek administracyjnych, wykorzystywane są do dziś nie tylko przy organizacji różnych spisów, ale również dla gromadzenia informacji w najbardziej szczegółowym podziale terytorialnym oraz jako operat losowania w wielu badaniach reprezentacyjnych. W oparciu o ten podział buduje się również obecnie system identyfikacji terytorialnej.

Oprócz powszechnych spisów ludności, po 1957 r. przeprowadzono szereg innych badań masowych. Na wzmiankę zasługują zwłaszcza:

- coroczne pełne spisy rolnicze (czerwcowe), przeprowadzane w latach 1945—1988;
- pełne spisy zakładów przemysłowych, pomyślane jako uzupełnienie badań za pomocą sprawozdawczości zbieranej z poziomu przedsiębiorstw. Pierwszy taki spis przeprowadzono w 1965 r., a następnie powtarzano je co 5 lat — do 1985 r.;
- powszechna inwentaryzacja środków trwałych wraz z ich wyceną oraz kilkakrotna aktualizacja wartości tych środków;
- struktura zużycia materiałowego i usług w ramach badania przepływów międzygałęziowych (1958, 1968, 1978);
- pełne spisy pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwach, charakteryzujące rozmieszczenie kadr kwalifikowanych (1958, 1964, 1968, 1972, 1977, 1984);
- spis jednostek handlu detalicznego i żywienia zbiorowego (1967);
- spis obrabiarek i maszyn do obróbki plastycznej (co kilka lat w okresie 1950—1987).

W 1957 r. rozpoczęto systematyczne badania budżetów rodzinnych oparte na losowym doborze do badań zarówno przedsiębiorstw, jak i zatrudnionych w nich pracowników. Mankamentem stosowanych wówczas metod był zbyt długi okres wykorzystania tej samej próby gospodarstw (do 5 lat), co rodziło zniechęcenie rodzin do badań i było przyczyną

znacznego procentu odmów uczestnictwa w badaniach oraz rezygnacji w trakcie badań. W latach następnych przeprowadzono szereg dyskusji i opracowań metodologicznych oraz badań eksperymentalnych, które doprowadziły do zastosowania w 1982 r. w badaniach budżetów gospodarstw domowych metody rotacyjnej (Kordos, 1985).

Obok badań budżetów rodzinnych istotne znaczenie dla charakterystyki warunków życia ludności miały reprezentacyjne badania składu i dochodów ludności, obejmujące dość wszechstronnie sytuację materialną ludności, a więc obok dochodów i wydatków również warunki dojazdów do pracy, warunki mieszkaniowe w powiązaniu z wysokością dochodów, wyposażenie gospodarstw w przedmioty trwałego użytkowania itp. Pierwsze tego rodzaju badanie na próbie ok. 120 tys. gospodarstw domowych (2% populacji) zostało przeprowadzone w kwietniu 1960 r., następne w lutym 1967 r. i później jeszcze kilkakrotnie.

Wykorzystując dane badań budżetów rodzinnych, dane dotyczące rozkładu wynagrodzeń, dane spisów ludności oraz dane o dochodach ludności uzyskiwane z badań przeprowadzanych w skali makroekonomicznej, prowadzono badania i analizy rozkładu dochodów według wielkości oraz zróżnicowania dochodów, kosztów utrzymania i spożycia gospodarstw domowych (Kordos, 1983, 1990).

W ramach rozszerzania i pogłębiania badań społecznych GUS przeprowadził szereg badań wykorzystania czasu. Pierwsze z nich obejmowały pewne grupy zatrudnionych, np. w 1962 r. i w 1963 r. pracowników Polskich Kolei Państwowych, w latach 1962—1964 pracujących kobiet w kilku miastach Polski. Badania te prowadzone były przez wyższe uczelnie i instytuty badawcze, natomiast GUS przeprowadził podobne badania o znacznie szerszym zasięgu i skoordynowane programowo z zaleceniami Konferencji Statystyków Europejskich — w latach 1968/69, w 1976 r. oraz w 1984 r. Wyniki tych badań były wykorzystywane wszechstronnie do analiz społeczno-gospodarczych, do badań naukowych oraz do różnych prac o charakterze prognostycznym. Dane te były wykorzystywane również do międzynarodowych porównań pomiędzy Finlandią, Węgrami i Polską (Kordos, 1988).

Rozszerzenie badań statystycznych, zwłaszcza na takie dziedziny, jak statystyka rolnicza, gdzie przeważały drobne gospodarstwa chłopskie, statystyka społeczna, gdzie badania opierały się na zbieraniu informacji z gospodarstw domowych, statystyka ludności, statystyka przepływów międzygałęziowych itp. wymagało szerszego zastosowania badań reprezentacyjnych, w których w okresie po II wojnie światowej GUS miał stosunkowo mało doświadczeń. Dla stworzenia warunków szerszego rozwoju tych badań, a zwłaszcza odpowiedniego przeszkolenia pracowników i zapewnienia im fachowej konsultacji, w maju 1949 r. powołano w GUS Komisję do Spraw Metody Reprezentacyjnej, na którą nałożono obowiązki opracowania wniosków w sprawie rozpowszechnienia metody reprezentacyjnej w badaniach GUS. W grudniu tegoż roku Komisja ta przekształcona została w Komisję do Spraw Statystyki Matematycznej. W pracach tej Komisji brali aktywny udział zarówno pracownicy GUS, jak i pracownicy naukowcy ze szkół wyższych i instytutów naukowych.

Od 1966 r. prace metodologiczne, związane z rozwojem metodologii badań reprezentacyjnych, prowadzone są w Zakładzie Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS. W latach 1968—1991 przeprowadzono także całą serię sympozjów naukowych, krajowych i zagranicznych z udziałem zarówno pracowników GUS, jak i uczonych z ośrodków uniwersyteckich, dzięki którym pogłębiony został znacznie dorobek teoretyczny związany z badaniami reprezentacyjnymi, jak i analityczny, przedstawiający konkretne doświadczenia, wynikające z prowadzenia w GUS badań reprezentacyjnych.

Rozwój statystyki regionalnej

Ważnym przejawem zwiększenia aktywności w działalności badawczo-publikacyjnej GUS po 1956 r. był rozwój statystyki terytorialnej (lokalnej).

Potrzeby informacyjne władz lokalnych na szczeblu województw, powiatów oraz gmin spowodowały konieczność stworzenia systemu informacji niezbędnych dla władz lokalnych do planowania przestrzennego i obserwacji kształtowania się sytuacji społeczno-gospodarczej, do badania przestrzennych proporcji rozwoju gospodarczego kraju oraz do nakreślania kierunków rozwoju poszczególnych regionów.

Dla rozwoju statystyki regionalnej szczególnie owocne były lata 1966—1971. W tym okresie następowało systematyczne rozszerzanie się zakresu informacji w przekrojach przestrzennych oraz pogłębianie analiz rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych regionów. Obok opracowań zgodnych z podziałem administracyjnym (województwo, powiat) rozwinięto także badania i opracowania w innych (tzw. wtórnych) podziałach przestrzennych (makroregiony, mikroregiony, okręgi i ośrodki przemysłowe) (Kawalec, 1974). W tym okresie, w serii *Statystyka Regionalna* ukazało się ogółem 29 publikacji. Były to zarówno publikacje o charakterze kompleksowym w rodzaju *Rozwój gospodarczy powiatów w latach 1950—1965* (1966), *Statystyka miast i osiedli 1945—1965* (1967), jak i publikacje specjalistyczne obejmujące przykładowo: nakłady inwestycyjne i środki trwałe (investment projects and fixed assets), zatrudnienie w rolnictwie, zbiory podstawowych ziemiopłodów itp. (Kawalec, 1974). Opracowanie tych publikacji było możliwe dzięki przeprowadzeniu szeregu pełnych badań, o których wspomniano wyżej.

Szereg opracowań i analiz w układach regionalnych GUS wydał również wspólnie z ośrodkami naukowo-badawczymi. Do takich opracowań odnoszą się m.in. *Delimitacja okręgów przemysłowych* (Delimitation of Industrial Regions) (Delimitacja, 1982), *Obszary ekologicznego zagrożenia w Polsce* (Obszary, 1984) (Areas of Ecological Hazards in Poland), *Delimitacja regionów intensywnych dojazdów do pracy* (Delimitacja, 1986).

Zainteresowanie Polski współpracą międzynarodową, w dziedzinie statystyki regionalnej, wyraziło się m.in. przedstawieniem referatu GUS na Plenarnej Sesji Konferencji Statystyków Europejskich w 1966 r. W październiku 1969 r. Europejska Komisja Gospodarcza ONZ, przy współpracy z GUS, zorganizowała w Warszawie seminarium na temat aktualnych problemów statystyki regionalnej. Pełne materiały z tego seminarium zostały wydane przez GUS w 1970 r. (Aktualne problemy, 1970). Raport z tego seminarium opublikowany został także w języku angielskim (Statistical, 1969). Problemom rozwoju statystyki regionalnej poświęcono szereg konferencji naukowych, w tym również konferencję zorganizowaną wspólnie przez GUS i Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Polskiej Akademii Nauk (Podstawowe, 1973).

Współpraca GUS z zagranicą i uczestnictwo w porównaniach międzynarodowych

Rozluźnienie ograniczeń w kontaktach międzynarodowych po 1956 r. umożliwiło Głównemu Urzędowi Statystycznemu nawiązanie bardziej aktywnej współpracy ze służbami statystycznymi szeregu krajów.

W 1956 r., a więc w 4 lata po utworzeniu Konferencji Statystyków Europejskich, delegacja GUS wzięła udział po raz pierwszy w Plenarnej Sesji Konferencji w Genewie. Od tego czasu datuje się systematyczna współpraca naszego Urzędu z Konferencją oraz z jej różnymi grupami i zespołami roboczymi. Po 1956 r. ożywiły się także dwustronne kontakty i współpraca GUS z urzędami statystycznymi wielu krajów, początkowo głównie z krajami b. obozu socjalistycznego.

W 1959 r., w porozumieniu z Sekretariatem EKG oraz FAO, GUS zorganizował pierwsze międzynarodowe seminarium statystyczne w Polsce na temat *Spisy rolne i statystyka rolnicza*. W seminarium tym wzięli udział statystycy z 13 krajów.

Pod koniec lat pięćdziesiątych, a więc stosunkowo wcześnie, GUS podjął również prace w dziedzinie międzynarodowych porównań ważniejszych wskaźników makroekonomicznych. Pierwszą z nich było porównanie funduszu spożycia między

Polską i Czechosłowacją za 1959 r. W latach następnych, w ramach prac prowadzonych pod auspicjami KSE, Polska podjęła w formie dwustronnej badania porównawcze z Urzędem Statystycznym Austrii. Pierwsze z tych badań przeprowadzono za 1964 r. i dotyczyło porównania cen i spożycia przez ludność obu krajów. Tego rodzaju porównanie dla krajów o różnych systemach społeczno-gospodarczych GUS prowadził po raz pierwszy, napotkał więc, podobnie jak zapewne urząd austriacki, na szereg trudności metodologicznych. Wyniki tego porównania przedstawiono na XVI Plenarnej Sesji KSE w Genewie w 1968 r.

Pozytywny wpływ na rozwój dalszych prac w dziedzinie porównań międzynarodowych wywarło utworzenie w 1965 r. w GUS Zakładu Badań Statystyczno-Ekonomicznych. Zgromadzony tam zespół specjalistów pod kierunkiem E. Krzeczowskiej i L. Zienkowskiego (Krzeczowska, 1968) nie tylko sam prowadził prace metodologiczne i empiryczne, ale i koordynował podobne prace prowadzone przez inne komórki GUS.

Kolejne porównanie Austria—Polska zostało przeprowadzone za 1973 r. Obejmowało ono porównanie poziomu i struktury spożycia przez ludność oraz relację cen między obu krajami (Porównanie, 1977), a następnie, wykorzystując materiały przygotowane przez oba kraje w ramach wielostronnych porównań dochodu narodowego i jego elementów oraz siły nabywczej walut, realizowanych i koordynowanych przez Biuro Statystyczne ONZ (tzw. program ICP) dokonano dwustronnego porównania cen oraz poziomu spożycia przez ludność, spożycia ogólnospołecznego, nakładów inwestycyjnych oraz dochodu narodowego za 1975 r., co stanowiło istotne rozszerzenie prowadzonych poprzednio badań. W fazie dalszej współpracy z CUS Austrii, dokonano ekstrapolacji wyników porównań za 1975 r. — na rok 1978. Wyniki tego badania przedstawione zostały we wspólnej publikacji obu krajów (w języku angielskim) na XXX Sesji Plenarnej KSE w Genewie w czerwcu 1982 r. Jednocześnie, dla potrzeb krajów uczestniczących we wspólnym opracowaniu, publikację tę wydano odpowiednio w języku polskim i niemieckim (Porównanie, 1982).

Bardzo cenne doświadczenia zdobyli polscy statystycy w toku dwustronnych porównań spożycia i cen z Francją. Pierwsze porównanie zostało przeprowadzone za 1972 r., następne za 1977 r. Oba porównania opierały się na bezpośrednich obserwacjach cen artykułów i usług konsumpcyjnych, których asortyment przyjęto na podstawie uzgodnień wspólnej grupy badawczej, składającej się z pracowników GUS i INSEE, przy czym w ramach obu badań (za 1972 i 1977) wydzielono dwa etapy: w pierwszym porównywano ceny oraz spożycie między Warszawą i Paryżem, a w drugim, przeprowadzono analogiczne porównanie między Polską i Francją, przyjmując za podstawę porównanie cen przeprowadzone dla obu stolic oraz wskaźniki, określające stosunek cen ogólnokrajowych do cen obserwowanych w obu stolicach. Szczegółowe wyniki porównań wraz z opisem metody i organizacji badań zawarto we wspólnej publikacji wydanej przez INSEE i GUS (INSEE, 1980).

Bardzo różnorodne porównania wielostronne prowadził również GUS do początku lat siedemdziesiątych w ramach uczestnictwa w pracach Stałej Komisji do Spraw Statystyki b. RWPG.

Jednym z ważnych przejawów inicjatywy polskich statystyków w dziedzinie rozszerzania współpracy ze statystyką światową było zorganizowanie w Warszawie 40 Sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego, w której wzięło udział ponad 1000 przedstawicieli nauki i praktyki statystycznej z 64 krajów (w tym 227 członków MIS). Było to drugie w historii MIS posiedzenie zorganizowane w naszym kraju, bowiem w 1929 r. w Warszawie odbyła się 18 Sesja MIS. Brało w niej udział wówczas 169 uczestników, w tym 58 członków Instytutu.

Próby unowocześnienia systemu informacji statystycznej

Niezależnie od szeregu perypetii i kłopotów na jakie napotykała statystyka w całym okresie istnienia gospodarki

planowanej centralnie, tj. do 1989 r., Główny Urząd Statystyczny podejmował szereg prac mających na celu kształtowanie nowoczesnego systemu informacji statystycznej na miarę potrzeb kraju, możliwości będących w dyspozycji Urzędu oraz wiedzy i doświadczeń pracowników. Niektóre z tych prac zasługują na odnotowanie, ponieważ mają one dość istotne znaczenie dzisiaj jako punkt wyjścia przy podejmowaniu przekształceń statystyki z punktu widzenia potrzeb gospodarki i społeczeństwa w okresie transformacji ustrojowej kraju.

W tym kontekście zasługują na wzmiankę prace związane z wprowadzeniem jednolitego systemu klasyfikacji i nomenklatur oraz zainicjowanie budowy systemu informacyjnego statystyki, opartego o szersze wykorzystanie techniki i metod informatycznych.

Rozszerzenie zakresu badań i opracowań statystycznych, w tym zwłaszcza w dziedzinie majątku, inwestycji, finansów, zbiorczych rachunków narodowych, przepliwów międzygałęziowych itp. zwróciło uwagę na potrzebę bliższego powiązania i pełniejszej integracji statystyki z całym systemem ewidencji gospodarczej, a zwłaszcza na wprowadzenie jednolitego systemu klasyfikacji i nomenklatur zarówno w statystyce, jak i w ewidencji przedsiębiorstw, co miało odegrać szczególnie dużą rolę w związku z rozwijającym się systemem mechanizacji, a następnie automatyzacji prac ewidencyjno-statystycznych. Zasługuje w związku z tym na podkreślenie rozpoczęcie we wrześniu 1966 r. pod kierunkiem ówczesnego prezesa GUS Wincentego Kawalca prac nad opracowaniem zasad Jednolitego Systemu Ewidencji, Sprawozdawczości i Statystyki. Zasady te zostały następnie przyjęte za podstawę dalszych prac ustalonych w uchwale Rady Ministrów z 16 stycznia 1966 r. Tymi pracami zapoczątkowano długofalowy proces przekształcania statystyki w jednolity system informacyjny, spójny wewnątrznie z pozostałymi systemami informacyjnymi w kraju. Wśród podstawowych zasad tego systemu na uwagę zasługują zwłaszcza:

- ujednoczenie definicji i pojęć wskaźników (kategorii ekonomicznych) ujmowanych w ewidencji i statystyce;
- opracowanie jednolitego systemu klasyfikacji gospodarczych, który w odróżnieniu od funkcjonujących poprzednio klasyfikacji w znacznym stopniu niezależnych od siebie, stanowił podstawę porządkowania i grupowania badanych przez statystykę zjawisk;
- opracowanie zasad i organizacji prac nad programami badań statystycznych, określającymi w uporządkowany sposób tematykę, szczegółowość, częstotliwość i metody badań z uwzględnieniem priorytetów niezbędnych w warunkach ograniczeń środków przeznaczanych na badania statystyczne w budżecie państwa;
- określenie podstawowych kierunków unowocześnienia techniki przetwarzania danych statystycznych, która powinna stanowić warunek niezbędny realizacji projektowanego systemu (Iszkowski, 1967).

Jądem jednolitego systemu klasyfikacji gospodarczych była *Klasyfikacja Gospodarki Narodowej* opracowana pod koniec lat sześćdziesiątych. Stanowiła ona wykaz jednostek klasyfikacyjnych: działów, gałęzi i branż gospodarki narodowej, rozumianych jako zbiorowość zakładów pracy, charakteryzujących się określonym, w miarę jednorodnym rodzajem działalności. W przypadku braku takiej jednorodności za podstawę zaliczenia jednostki klasyfikacyjnej do danego działu, gałęzi lub branży, przyjmowano przeważający w danej jednostce rodzaj działalności. *Klasyfikacja Gospodarki Narodowej* stanowiła instrument grupowania mikro danych w większe agregaty o charakterze ekonomicznym, odgrywające szczególnie istotne znaczenie przy budowie bilansu gospodarki narodowej.

Oprócz KGN, na jednolity system klasyfikacji gospodarczych składały się: *Klasyfikacja Usług*, *Systematyczny Wykaz Wyrobów*, *Klasyfikacja Środków Trwałych* oraz *Klasyfikacja Obiektów Budowlanych*. W handlu zagranicznym stosowano nomenklaturę towarową zgodną z *Systematycznym Wykazem Wyrobów*. Niezwykle ważną rolę jako instrument usprawnienia i koordynacji badań i opracowań statystycznych odegrał rejestr jednostek gospodarczych REGON, opracowany z uwz-

ględniem doświadczeń działającego od 1966 r. tzw. *Systemu Numerów Statystycznych*.

Prace nad modernizacją systemu informacyjnego statystyki nabrały bardziej skoordynowanego i kompleksowego charakteru po utworzeniu w październiku 1971 r. Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Systemu Państwowej Informacji Statystycznej (OBR SPIS). Pierwszym i głównym jego zadaniem było opracowanie założeń zintegrowanego systemu informacyjnego, uwzględniającego zarówno aktualne tendencje w tej dziedzinie w statystyce światowej, jak i potrzebę zapewnienia właściwego współdziałania z innymi tworzącymi się w owym czasie żywiołowo systemami informacyjnymi w kraju, a zwłaszcza zapewnienia w ramach tego współdziałania wiodącej roli metodologicznej GUS, zwłaszcza w części dotyczącej stosowania jednolitych pojęć wskaźników statystycznych oraz jednolitych klasyfikacji i nomenklatur.

Efektom długotrwałych prac całego aktywu statystycznego GUS organizowanych przez OBR SPIS, zwłaszcza przy dużym osobistym zaangażowaniu dra Jana Iszkowskiego, zostały opracowane na początku 1973 r. *Założenia Systemu Państwowej Informacji Statystycznej*, które przez wiele lat stanowiły niezwykle cenną podstawę doskonalenia systemu informacji statystycznej (Oleński, 1977, Walczak, 1975, Założenia, 1973).

W ramach „założeń” opracowano m.in. koncepcję rozwoju w statystyce baz i banków danych, których pierwsze propozycje formułowane były jeszcze w 1970 r. (Walczak, 1970, Oleński 1977a), a które następnie były wdrożone w oparciu o założenia SPIS w latach 1975—1982 (Walczak, 1987).

Prace metodologiczne i projektowe prowadzone pod ogólnym hasłem budowy systemu informacyjnego statystyki państwowej obejmowały bardzo szeroki wachlarz problemów, które wymagały nie tylko ścisłej współpracy statystyków i informatyków, zatrudnionych w służbach oficjalnej statystyki, ale i współdziałania z innymi specjalistami, pracującymi nad projektowaniem innych systemów informacyjnych i dla których system informacji statystycznej był zarówno źródłem jednolitych rozstrzygnięć metodologicznych (pojęcia, klasyfikacje, nomenklatury), jak i partnerem we wzajemnej wymianie informacji. W tym kontekście zasługują na uwagę ogólnokrajowe seminaria organizowane od 1976 r. przez Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Statystyki wspólnie z Komitetem Statystyki i Ekonometrii Polskiej Akademii Nauk i Polskim Towarzystwem Statystycznym, poświęcone różnym aspektom projektowania i funkcjonowania systemu informacji statystycznej oraz współdziałaniu tego systemu z innymi systemami informacyjnymi w kraju. W latach od 1976 do 1992 odbyło się 12 takich seminariów, a komplet materiałów przedstawianych na seminariach publikowany jest na bieżąco przez OBRS w serii wydawniczej *Systemy Informatyczne*.

Przeprowadzone na przestrzeni lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych wielokierunkowe prace nad budową nowego systemu informacji statystycznej, opartego o jednolite standardy pojęciowe i klasyfikacyjne oraz dostępne (wprawdzie ograniczone i nienowoczesne) środki informatyki ułatwiają polskim statystykom dziś, w zmienionych warunkach społeczno-politycznych, przeprowadzenie w sposób bardziej zorganizowany i uporządkowany niezbędnych przekształceń statystyki, aby odpowiadała ona nowym warunkom ustroju społeczno-gospodarczego.

Kształtowanie modelu polskiej statystyki w okresie przekształceń społeczno-gospodarczych i ustrojowych

Zmiany społeczno-polityczne i ustrojowe, jakie zostały zainicjowane w Polsce na początku 1989 r., a których istotnym potwierdzeniem były wyniki wyborów parlamentarnych przeprowadzonych w połowie 1989 r., postawiły przed Głównym Urzędem Statystycznym szereg nowych zadań, które zmierzają do zasadniczej modyfikacji lub tworzenia od nowa szeregu elementów systemu informacyjnego statystyki.

Zmiany, jakie muszą się dokonać w polskiej statystyce, na skutek transformacji ustrojowej, wynikają przede wszystkim:

- z nowych potrzeb organów państwowych i demokratycznego społeczeństwa,
- z konieczności dostosowania wszystkich ważniejszych elementów systemu informacji statystycznej do potrzeb gospodarki rynkowej,
- z konieczności dostosowania metodologii badań statystycznych i prezentacji danych do standardów międzynarodowych.

Z uwagi na ogromną złożoność systemu informacji statystycznej, z punktu widzenia bardzo obszernego zakresu tematycznego, różnorodności źródeł informacji, związków tego systemu z całą infrastrukturą informacyjną i organizacyjną państwa, zmiany w tym systemie, zapoczątkowane w 1990 r. muszą być traktowane jako pewien proces rozłożony z konieczności na określony okres. Nawet przy pełnej determinacji w prowadzeniu radykalnych zmian w systemie informacji musimy pamiętać o konieczności zachowania niezbędnego minimum stabilności systemu, wyrażającej się w zapewnieniu możliwości porównywalności ważniejszych wskaźników statystycznych za dłuższe okresy. Musimy pamiętać także, że potrzeby informacyjne użytkowników nie zawsze są wystarczająco jednoznacznie sformułowane. Niemniej jednak, w ramach tych przekształceń, dokonano już pierwszych istotnych kroków. Jeżeli zilustrować je przykładami zaczerpniętymi z programu badań statystycznych na 1993 r., to na podkreślenie zasługują w pierwszej kolejności zmiany w treści gromadzonych i opracowywanych przez GUS informacji zarówno w sferze zagadnień gospodarczych, jak i społecznych.

Zmiany w programie badań statystycznych. W sferze gospodarczej, obok podstawowego zakresu informacji niezbędnej do oceny sytuacji ekonomicznej rozpoczęto proces dostosowania statystyki do potrzeb rozwiniętego systemu rachunków narodowych według SNA/ESA. Chodzi o stworzenie spójnego wewnętrznie zbioru rachunków, zawierających informacje charakteryzujące całokształt działalności gospodarki narodowej i pozwalający na prowadzenie analiz i porównań syntetycznych wskaźników rozwoju z innymi krajami o gospodarce rynkowej, a także prognoz pomocnych w kształtowaniu kierunków polityki gospodarczej.

Jednym z nowatorskich badań jest badanie ankietowe koniunktury metodą testu koniunkturalnego, tj. badanie przedsiębiorstw, ich sytuacji finansowej, możliwości sprzedaży w zależności od kształtowania się popytu. Badanie to, zharmonizowane pod względem metodologicznym z OECD i Urzędem Statystycznym EWG, stanowi jeden z przykładów owocnej współpracy GUS z tymi organizacjami na odcinku realizacji konkretnych badań. W 1993 r. badania koniunktury obejmą przedsiębiorstwa prowadzące działalność przemysłową i budowlaną, a w latach następnych również inne rodzaje działalności.

Wzbożona będzie charakterystyka jednostek gospodarczych z punktu widzenia ich sytuacji ekonomicznej, a także liczbowa charakterystyka w układach strukturalnych, terytorialnych, organizacyjnych, własnościowych, według rodzajów działalności z uwzględnieniem zwłaszcza roli małych przedsiębiorstw, przy czym jako jeden z ważnych kierunków prac przyjmuje się wszechstronne wykorzystanie różnych źródeł informacji, pozwalających na wzbogacenie informacji bez dodatkowego obciążania jednostek gospodarczych sprawozdawczością i bez nadmiernego wzrostu kosztów funkcjonowania statystyki.

Zwiększenie się skali prywatyzacji w gospodarce, wyrażające się zarówno przekształceniami własnościowymi przedsiębiorstw państwowych, jak i tworzeniem dużej liczby zakładów prywatnych oraz wzrostem udziału sektora prywatnego w tworzeniu PKB powodują, że również w statystyce wprowadza się odpowiednie zmiany i uzupełnienia, dotyczące procesów prywatyzacji i reprivatyzacji, zwłaszcza ich skali, form, nakładów i efektów. Obserwacji wymaga aktywność gospodarcza prywatyzowanych przedsiębiorstw oraz osiągnięte przez nie wyniki ekonomiczne.

Z procesem prywatyzacji ściśle wiąże się wzrost znaczenia funkcjonowania systemu bankowego i ubezpieczeń, a także rynku kapitałowego. Statystyka opiera swoje informacje z tej dziedziny o dane uzyskiwane z Narodowego Banku Pol-

skiego, Ministerstwa Finansów, Gieldy Papierów Wartościowych oraz własnych badań GUS.

Program badań obejmuje również informacje dotyczące skali i kierunków wykorzystania kapitału zagranicznego w polskiej gospodarce. Niewątpliwie temat ten wymagał będzie dalszego pogłębienia w przyszłości.

Badania wymiany towarowej z zagranicą prowadzone są od 1992 r. na podstawie jednolitych dokumentów administracyjnych (SAD) w nomenklaturze towarowej EWG (CN) oraz według zasad Biura Statystycznego ONZ. Badania te mierzą do pełnego dostosowania polskiej statystyki handlu zagranicznego do rozwiązań międzynarodowych. Informatyczny system oparty o SAD wykorzystuje informacje statystyczne, które zawiera ten dokument, obok innych informacji istotnych dla służb finansowych i celnych.

W sferze społecznej, obok podstawowego zakresu informacji, dotyczących ludności, ochrony zdrowia i opieki społecznej, ochrony środowiska, gospodarki mieszkaniowej, edukacji, działalności naukowej i badawczo-rozwojowej, zatrudnienia i wynagrodzeń, warunków pracy itp., statystyka w okresie przekształceń ustrojowych musi szerzej badać społeczne skutki przekształceń gospodarczych. W tej dziedzinie istotne znaczenie ma zwłaszcza tworzenie nowego systemu informacyjnego o rynku pracy, dotyczącego aktywności ekonomicznej ludności i obejmującego ludność pracującą, bezrobotnych i biernych zawodowo. System oparty jest o ankietowe badania prowadzone w wylosowanych gospodarstwach domowych, a zasady metodologiczne badania są zgodne z metodologicznymi zaleceniami MOP. Uzyskiwane w ramach tego badania wyniki mają istotne znaczenie dla prowadzenia świadomej polityki zatrudnienia i analiz sytuacji ekonomiczno-społecznej w przekroju lokalnych rynków pracy. System ten z punktu widzenia kompletności i wiarygodności informacji ma szereg zalet, w porównaniu z systemem opartym o urzędowe rejestry prowadzone przez terenowe urzędy do spraw zatrudnienia, na kształt których silny wpływ wywierają przepisy prawne związane z zasadami rejestracji i świadczeń finansowych dla bezrobotnych. Porównanie wyników uzyskiwanych z obu tych systemów może stanowić jednak wartościowe źródło danych do analiz sytuacji na rynku pracy.

Od 1992 r. badaniami warunków bytu ludności objęto wszystkie typy gospodarstw domowych, a więc obok badań tradycyjnie gospodarstw pracowniczych, pracowniczochłopskich, emerytów i rencistów, również gospodarstwa domowe rodzin wojskowych i policjantów oraz gospodarstwa domowe pracujących na rachunek własny i wykonujących wolne zawody. Badania te umożliwią dokonywanie różnorodnych analiz zróżnicowania warunków życia (dochodów, wydatków, ilościowego spożycia, warunków mieszkaniowych, wyposażenia gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytku) zarówno między podstawowymi grupami ludności, jak i wewnątrz tych grup.

Uzupełnieniem i rozszerzeniem tradycyjnych badań są projektowane tzw. badania monitoringowe. Pozwolą one określić przyczyny zmian w sytuacji materialnej gospodarstw domowych, zaspokojenia potrzeb żywieniowych, zdrowotnych, oświatowych, kulturalnych i wypoczynkowych. Opis tych zjawisk w okresie transformacji gospodarki ma zasadnicze znaczenie dla skuteczności polityki państwa i tempa dokonywania przekształceń w kierunku gospodarki rynkowej. Statystyczne badania szerokiego zakresu czynników determinujących dochody i warunki życia pozwolą na opracowanie rzetelnej diagnozy sytuacji grup społecznych, szczególnie narażonych na ryzyko ubóstwa. Dotyczy to zwłaszcza bezrobotnych, osób niepełnosprawnych, rodzin wielodzietnych i niepełnych, a jednocześnie stworzy przesłanki kształtowania polityki socjalnej państwa.

Przebudowa metod badań statystycznych. Do końca lat osiemdziesiątych system informacji statystycznych w Polsce, w sferze gospodarczej, opierał się głównie na pełnych badaniach prowadzonych w formie obowiązkowej sprawozdawczości, nakładanej na wszystkie jednostki gospodarcze należące do tzw. sektora uspołecznionego, tzn. jednostki państwowe, spółdzielcze, jednostki organizacji społecznych itp.

Przedsiębiorstwa prywatne poza rolnictwem nie odgrywały w tym czasie istotnej roli, nie były więc badane w sposób systematyczny, a dane niezbędne z tego sektora do zbiorczych rachunków narodowych były szacowane.

Sytuacja radykalnie się zmieniła pod koniec lat osiemdziesiątych. Szybki wzrost małych przedsiębiorstw prywatnych oraz wzrost ich roli ekonomicznej wywołał konieczność zastosowania nowych metod badań, obejmujących całą działalność gospodarczą kraju, nie ograniczoną wyłącznie do sektora uspołecznionego. Jednocześnie w związku z powstaniem bardzo dużej liczby małych przedsiębiorstw, zwłaszcza poza sektorem państwowym, nie można było kontynuować starych metod badań opartych na obowiązkowej pełnej sprawozdawczości. Konieczne było wprowadzenie nowych metod badań opartych o zastosowanie metod reprezentacyjnych. Przy wprowadzaniu tych badań wielce pomocne okazały się dotychczasowe doświadczenia GUS na odcinku stosowania badań reprezentacyjnych w dziedzinie statystyki społecznej oraz w pewnym zakresie również doświadczenia badań reprezentacyjnych prowadzonych w rolnictwie, w którym w całym okresie powojennym przeważały indywidualne gospodarstwa chłopskie.

Dostosowanie polskiej statystyki do standardów międzynarodowych. Ten kierunek kształtowania modelu polskiej statystyki polega na zastosowaniu w systemie informacji statystycznej standardów pojęciowych i metodologicznych, ujednoliconych metod badań, uzgodnionych zasad wymiany informacji itp., zgodnych z rozwiązaniami międzynarodowymi, zwłaszcza przyjętymi w EWG. W ramach tych prac wprowadza się zasady rachunków narodowych według SNA/ESA. Od 1992 r. wprowadzono w statystyce handlu zagranicznego scaloną nomenklaturę (CN), przygotowano do wdrożenia od 1993 r. polską wersję klasyfikacji rodzajów działalności (EKD) zgodną w pełni z klasyfikacją NACE. Podjęto prace nad przygotowaniem warunków wdrożenia od 1996 r. klasyfikacji wyrobów, zgodnych z rozwiązaniami międzynarodowymi.

Prace przygotowawcze, zmierzające do wdrożenia w polskiej statystyce standardów międzynarodowych prowadzone są przy aktywnej współpracy z Urzędem Statystycznym Wspólnoty Europejskiej (Eurostat) w oparciu o wspólną Deklarację o Współpracy pomiędzy GUS i Eurostatem, podpisaną w październiku 1990 r. Prace te prowadzone są w GUS pod ogólnym hasłem, iż w dziedzinie statystyki należy stworzyć warunki równoprawnego współdziałania polskiej statystyki z EWG „de facto”, zanim Polska stanie się członkiem Wspólnoty Europejskiej „de iure”.

W ramach standardów metodologicznych, które są wdrażane do polskiej statystyki niewątpliwie najważniejszą rolę odgrywa Europejska Klasyfikacja Rodzajów Działalności NACE, zapewniająca jednolite zasady grupowania wszelkich rodzajów działalności gospodarczej w skali makroekonomicznej i spełniająca podobną rolę jaką pełniła dotychczas KGN. Z tego względu zdecydowano proces wdrażania klasyfikacji międzynarodowych do polskiej statystyki rozpocząć właśnie od tej klasyfikacji, zapewniając jednocześnie niezbędne warunki przejścia pomiędzy KGN—EKD i EKD—KGN, jak również prezentacji podstawowych wskaźników statystycznych w okresie przejściowym w obu klasyfikacjach. W tym celu zostały opracowane odpowiednie szczegółowe klucze przejścia, komentarze oraz zapewniono umieszczanie symboli obu klasyfikacji w rejestrze jednostek gospodarki narodowej Regon w celu ułatwienia opracowania danych statystycznych w obu układach klasyfikacyjnych.

Wprowadzenie do polskiej statystyki NACE/EKD, aczkolwiek mające niezwykle duże znaczenie, należy traktować jednocześnie tylko jako pierwszy krok na drodze zbliżenia polskiej statystyki do rozwiązań europejskich.

Oceniając ten krok pozytywnie, nie należy zapominać jednocześnie o pewnych jego ujemnych skutkach dla integralności systemu informacyjnego polskiej statystyki. Jak wspomniano w p. 7, w ramach funkcjonującego dotychczas Systemu Państwowej Informacji Statystycznej obowiązywał jednolity system klasyfikacji gospodarczych składający się z KGN oraz szeregu zgodnych z nią klasyfikacji przedmiotowych — głównie klasyfikacji wyrobów SWW, która

stanowiła wzorzec dla szeregu innych klasyfikacji wyrobów wykorzystywanych w analizach, łącznie z KGN. Wprowadzenie na miejsce KGN klasyfikacji rodzajów działalności EKD, przy zachowaniu dotychczasowych klasyfikacji wyrobów opartych o SWW, związanej głęboko z całym systemem ewidencji gospodarczej, gospodarką materiałową i magazynową, z dokumentacją pierwotną, z normami i cennikami, spowodowało **dezintegrację** systemów klasyfikacyjnych w polskiej statystyce, utrzymywanie której przez dłuższy okres będzie powodować cały szereg ujemnych skutków z punktu widzenia spójności opracowań i analiz produkcji, nakładów, cen, przepływów międzygałęziowych itp. Konieczne jest więc dostosowanie do NACE/EKD szeregu innych klasyfikacji, mimo ogromnych trudności tego przedsięwzięcia.

Statystyka wobec wyzwań gospodarki rynkowej

Zerwanie z systemem planowania centralnego i rozpoczęcie procesu przechodzenia do gospodarki rynkowej wywiera na statystykę wielokierunkowy wpływ. O niektórych jego aspektach, dotyczących zmian w potrzebach informacyjnych oraz w organizacji zbierania informacji mówiliśmy wyżej. Wydaje się jednak niemniej istotnym to, że sam system informacji statystycznej, a zwłaszcza jego część dotycząca udostępniania informacji musi znaleźć swoje miejsce w gospodarce rynkowej. Poprzednie doświadczenia służb statystycznych, których system funkcjonowania oparty był w znacznym stopniu na obowiązkach informacyjnych jednostek gospodarczych określanych w oparciu o decyzje władz administracyjnych, wytworzyły pewną mentalność społeczną, w ramach której statystyka traktowana była jako część aparatu administracyjnego. Sytuacja ta rodziła u respondentów mniej lub bardziej jawnie wyrażaną niechęć do przekazywania rzetelnych informacji oraz podejrzenia, że przekazywane służbom statystycznym informacje będą wykorzystywane ze szkodą dla ich interesów. Jednocześnie jednak, takie usytuowanie statystyki w infrastrukturze administracyjnej wytworzyło pewną specyficzną mentalność u samych statystyków. Mam tutaj na myśli przekonanie większości statystyków, że ich podstawowe funkcje polegają na sumiennym i rzetelnym zebraniu i opracowaniu informacji i że ich zadania kończą się na wydaniu odpowiednich publikacji. Taki system braku zainteresowania producenta zbytem swojej produkcji był zresztą dość rozpowszechniony (jeśli nie typowy) w warunkach gospodarki planowanej centralnie.

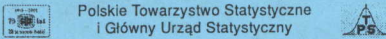
Obecnie sytuacja radykalnie się zmienia. W gospodarce rynkowej statystyk nie może zakończyć swoich zainteresowań produktem swojej pracy w momencie opracowania i wydania swojej publikacji. Musi on wypracować cały system promocji produktów swojej pracy, doprowadzenia ich na rynek, zachęcenia odbiorców do ich nabycia, dopomożenia mu w ich wykorzystaniu. Statystycy **nie mogą unikać właściwych dla gospodarki rynkowej form marketingu** (Fellegi, 1991). Statystycy muszą aktywniej kształtować nowy rodzaj stosunków z odbiorcami i użytkownikami swoich opracowań. Od stosunków tych zależy zarówno gotowość respondentów do współpracy ze statystyką, jak i popyt na gotowe produkty pracy statystyków. Są to niezwykle ważne problemy dla statystyki polskiej, zaczynającej swoje trzecie stulecie.

prof. dr hab. Tadeusz Walczak — doradca Prezesa GUS

LITERATURA

- Aktualne (1970) *problemy statystyki regionalnej w krajach europejskich*, Materiały z Seminarium zorganizowanego przez EKG ONZ i GUS. 30 IX—8 X 1969, Wyd. GUS, Biblioteka Wiadomości Statystycznych
- Biographies (1989) of Polish Statisticians*, Published by Central Statistical Office, Warsaw
- Buławski Rajmund (1927): *Die erste allgemeine Zaelung der Republik Polen zum 30 September 1921, Erhebungstechnik sowie Bearbeitungsgrundsätze*, Allgemeines Statistisches Archiv, T. XVII, Heft 2
- Buławski Rajmund (1930): *Projekt drugiego polskiego spisu powszechnego na tle doświadczeń spisu 1921 oraz praktyki zagranicznej*, Kwartalnik Statystyczny, tom VII, zeszyt 1
- Buzek Józef (1930): *Historia ogólna Głównego Urzędu Statystycznego od roku 1918 do roku 1928*, Kwartalnik Statystyczny, tom VII, zeszyt 2
- Fellegi Ivan P. (1991): *Marketing at Statistics Canada*, Statistical Journal of the United Nations Economic Commission for Europe, Vol. 8, No 3, 4
- Gargas Zygmunt (1901): *Józef Kleczyński i jego działalność naukowa*, Skład Główny w Księgarni Spółki Wydawniczej Polskiej, Kraków
- Grossman Henryk (1920): *Znaczenie i zadania pierwszego powszechnego spisu ludności w Polsce*, Miesięcznik Statystyczny, tom I, zeszyt 1—3
- Grossman Henryk (1925): *Struktura społeczna i gospodarcza Księstwa Warszawskiego, na podstawie spisów ludności 1808 i 1810 r.*, Kwartalnik Statystyczny, tom II, zeszyt 1
- INSEE (1980): *Institut National de la Statistique et de Etudes Economiques, Comparaison des prix et du Volume de la consommation entre la France et la Pologne 1977*, Główny Urząd Statystyczny, Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych, Porównanie cen i poziomu spożycia między Francją i Polską 1977, Paris/Warszawa
- Iszkowski Jan (1967): *O jednolity system ewidencji gospodarczej*, Wiadomości Statystyczne, nr 4
- Kawalec Wincenty (1966): *Prace GUS w latach 1918—1968 i aktualne zadania statystyki państwowej*, Wiadomości Statystyczne, nr 5
- Kawalec Wincenty (1974): *Regional Statistics in Poland. Current problems and Development Prospects*, Regional information and regional planning, editor Antoni Kukliński, Paris, Mouton
- Kleczyński Józef (1885): *Międzynarodowy Instytut Statystyczny*, Przegląd Polski, R. XX, t. II, Kraków
- Konferowicz Stanisław (1961): *Fryderyk Józef Moszyński statystyk doby Sejmu Czteroletniego*, SGPIŚ, Warszawa
- Kordos Jan (1983): *Distribution of Households by size of cost of living index numbers*, 44-th Session of ISI, Madrid
- Kordos Jan (1985): *Towards an integrated system of surveys in Poland*, Invited paper for the 45-th Session of ISI, Amsterdam
- Kordos Jan (1988): *Time use surveys in Poland*, Statistical Journal of the United Nations ECE 5, 159—168, North Holland
- Kordos Jan (1990): *Research on Income Distribution by Size in Poland*, in: *Studies in Contemporary Economics*, C. Dagum, M. Zenga (Eds.), Springer — Verlag Berlin Heidelberg
- Krzeczowska Eugenia (1968): *System porównań międzynarodowych, Bilanse Gospodarki Narodowej*, Materiały międzynarodowego sympozjum 20—23 II 1968, GUS, ZBSE, tom 5
- Luszniewicz Andrzej (1959): *O metodach badania budżetów rodzinnych w Polsce w latach 1920—1957*, Warszawa, PWG
- Miesięcznik Statystyczny* (1921), tom IV
- Obszary (1984) ekologicznego zagrożenia w Polsce*, „Opracowania Regionalne”, GUS, Warszawa
- Oleński Józef (1977): *Koncepcja Systemu Państwowej Informacji Statystycznej*, Wiadomości Statystyczne, nr 2
- Oleński Józef (1977a): *SPIS — podsystem informacji o jednostkach gospodarki uspołecznionej*, Wiadomości Statystyczne, nr 7
- Padowicz Zygmunt (1965): *Dwadzieścia lat Głównego Urzędu Statystycznego*, Wiadomości Statystyczne, nr 2
- Pilat Tadeusz (1923): *Statystyka I Część ogólna i demologia*, „Biblioteka słuchaczy prawa”, Lwów
- Podstawowe (1973) problemy rozwoju statystyki regionalnej*, Materiały z Konferencji zorganizowanej przez GUS i Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, 17 V 1972, Wyd. GUS, Biblioteka Wiadomości Statystycznych, tom 20
- Porównanie (1977) cen i poziomu spożycia między Austrią i Polską*, Z Prac ZBSE, GUS, zeszyt 99
- Porównanie (1982) cen i dochodu narodowego podzielonego brutto między Polską i Austrią za lata 1975—1978*, Z Prac ZBSE, GUS, zeszyt 128
- Róg Stanisław (1988): *70-lecie Głównego Urzędu Statystycznego*, Wiadomości Statystyczne, nr 7
- Skrzywan Waław (1954): *Historia statystyki*, Warszawa, PWN
- Statistical Standards and Studies (STJCES)20*, „Problems and Methods of Compiling Regional Statistics” (Report on the United Nations European Seminar on Regional Statistics, Warsaw, 30 September—8 October 1969)
- Szulec Stefan (1930): *Wydawnictwa w pierwszych latach istnienia Głównego Urzędu Statystycznego*, Kwartalnik Statystyczny, tom VI, zeszyt 2
- Szulec Stefan (1965): *Statistical Methods*, Warsaw, PWE, Oxford, Pergamon Press
- The International Statistical Institute (1885—1985)*, Published by the ISI, June 1985
- Walczak Tadeusz (1970): *Bank danych statystycznych — ważny element racjonalnego systemu informacji*, Wiadomości Statystyczne, nr 3
- Walczak Tadeusz (1975): *Informatyka w Systemie Państwowej Informacji Statystycznej*, Wiadomości Statystyczne, nr 8
- Walczak Tadeusz (1987): *Statistical Databanks in the Countries of Centrally Planned Economies with special reference to Poland*, Invited paper for the 46-th ISI Session, Tokio
- Założenia (1973) Systemu Państwowej Informacji Statystycznej*, Wiadomości Statystyczne, nr 7, 8, 9
- Żegliski Józef (1968): *Szkic o tradycjach polskiej statystyki*, Statystyk Terenowy, nr 3

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. dr. hab. ANDRZEJA TYMOWSKIEGO

(Uniwersytet Warszawski, Polski Komitet Pomocy Społecznej)

pt.

**„NOWE WYZWANIA
STATYSTYKI SPOŁECZNEJ”**

Wykład odbędzie się 10 lutego 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. dr. hab. ADAMA KURZYNOWSKIEGO

(SGH, Katedra Socjologii Pracy, Polityki Społecznej i Zatrudnienia)

pt.

**„PROBLEMY BADAWCZE RODZINY
W NOWYCH WARUNKACH”**

Wykład odbędzie się 10 marca 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. dr. hab. ANTONIEGO RAJKIEWICZA

(Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego; Miesięcznik „POLITYKA SPOŁECZNA”)

pt.

„STATYSTYKA WOBEC RYNKU PRACY”

Wykład odbędzie się 24 marca 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. dr. hab. JERZEGO Z. HOLZERA

(Instytut Statystyki i Demografii Szkoły Głównej Handlowej; Przewodniczący Komitetu Nauk Demograficznych PAN)

pt.

**„OCENA PROCESÓW DEMOGRAFICZNYCH
A KONIECZNOŚĆ INFORMACJI STATYSTYCZNEJ
W POLSCE”**

Wykład odbędzie się 14 kwietnia 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. dr. hab. WŁADYSŁAW WELFE

(Uniwersytet Łódzki; Dyrektor Instytutu Ekonometrii i Statystyki)

pt.

**„SYSTEM PROGNOZ EKONOMICZNYCH
A POTRZEBY ADRESOWANE DO STATYSTYKI”**

Wykład odbędzie się 21 kwietnia 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Dr JÓZEFA OLEŃSKIEGO

(Uniwersytet Warszawski; Prezes Głównego Urzędu Statystycznego)

pt.

**„STATYSTYKA PAŃSTWOWA
W SPOŁECZEŃSTWIE DEMOKRATYCZNYM”**

Wykład odbędzie się 12 maja 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES PTS
Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. RYSZARDA ZASĘPY

(Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN; Przewodniczący Komisji Matematycznej GUS)

pt.

**„METODA REPREZENTACYJNA
I JEJ OGRANICZENIA
W BADAANIACH STATYSTYCZNYCH”**

Wykład odbędzie się 9 czerwca 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos

Polskie Towarzystwo Statystyczne
i Główny Urząd Statystyczny

zapraszają na wykład

z cyklu:

WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI

Prof. JANA KORDOSA

(Wiceprezes Głównego Urzędu Statystycznego; Prezes Polskiego Towarzystwa Statystycznego)

pt.

**„NOWE PROBLEMY, NOWE TECHNIKI
NOWE METODY
W STATYSTYCE SPOŁECZNEJ”**

Wykład odbędzie się 23 czerwca 1993 r. (środa), w gmachu GUS, Warszawa, al. Niepodległości 208, blok C, I p. sala 147.

Początek wykładu o godz. 11⁰⁰

Wykłady z cyklu WYZWANIA POLSKIEJ STATYSTYKI są otwarte, dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Informacje tel./fax: 25-34-35; 25-42-89; 25-03-95

PREZES GUS PREZES PTS
Józef Oleński Jan Kordos